

EUROOPA MAJANDUSPIIRKOND (EMP), ŠVEITS JA PÕHJAPOOLSED RIIGID

Euroopa Majanduspiirkond (EMP) loodi 1994. aastal, et laiendada ELi siseturgu käsitlevaid sätteid Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni (EFTA) riikidele. Norra, Island ja Liechtenstein on EMP osalised. Šveits on EFTA liige, kuid ei osale EMPs. EL ja selle EMP partnerid (Norra ja Island) on omavahel seotud ka mitmesuguste põhjamõõtmelise poliitika meetmete ja foorumite kaudu, mis keskenduvad Euroopa kiiresti arenevatele põhjapiirkondadele ja Arktika piirkonnale tervikuna.

ÕIGUSLIK ALUS

EMP puhul: Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 217 (assotsieerimislepingud).

Šveitsi puhul: 1989. aasta kindlustusleping, 1999. aasta kahepoolsed lepingud I, 2004. aasta kahepoolsed lepingud II.

EUROOPA MAJANDUSPIIRKOND

A. Eesmärgid

Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) eesmärk on laiendada ELi siseturgu Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni (EFTA) riikidele. Need riigid kas ei soovi ELiga ühineda või ei ole seda veel teinud. Siseturgu käsitlevad ELi õigusaktid saavad EMP riikide õigusaktide osaks, kui need riigid on ülevõtmisega nõustunud. Rakendamist ja täitmise tagamist jälgivad seejärel asjaomased EFTA organid ja parlamentaarne ühiskomisjon.

B. Taust

1992. aastal pidasid tolaegsed seitse EFTA liiget läbirääkimisi lepingu sõlmimiseks, mis võimaldaks neil osaleda Euroopa Ühenduse siseturu ambitsioonikas projektis, mis käivitati 1985. aastal ja viidi lõpule 1992. aasta lõpus. Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) leping allkirjastati 2. mail 1992. aastal ja see jõustus 1. jaanuaril 1994. aastal.

EFTA/EMP liikmete arv vähenes aga peagi. Šveits otsustas pärast vastava referendumi negatiivset tulemust lepingut mitte ratifitseerida ning Austria, Soome ja Rootsi ühinesid 1995. aastal Euroopa Liiduga. Üksnes Island, Norra ja Liechtenstein jäid EMP liikmeteks. ELiga 1. mail 2004. aastal ühinenud kümme uut liikmesriiki said automaatselt EMP liikmeks, nagu ka Bulgaaria ja Rumeenia nende ühinemisel liiduga 2007. aastal ning Horvaatia 2013. aastal.

2009. aasta juunis esitas ka Island ELi liikmeks saamise taotluse kui võimaluse väljuda 2008. aasta ülemaailmsest finantskriisist. Nõukogu kiitis Islandi taotluse 17. juunil 2010. aastal heaks ja läbirääkimised algasid 2011. aasta juunis. 2013. aasta aprillis toimunud parlamendivalimiste järel peatas aga Iseisvuserakonnast ja Progressierakonnast koosnev uus paremsentristlik koalitsioon kohe pärast võimuletulekut 2013. aasta mais läbirääkimised. Hiljem, 2015. aasta märtsis teatas koalitsioonivalitsus Euroopa Liidu Nõukogule saadetud kirjas, et Islandit ei

tuleks käsitada ELi kandidaatriigina. Ehkki valitsus ei võtnud liikmeks saamise taotlust ametlikult tagasi, võttis ELi nõukogu eesistuja kirja teadmiseks ning nii nõukogus kui ka komisjonis on tehtud teatavaid praktilisi kohandusi. Sellega seoses ei käsita EL Islandit praegu kandidaatriigina.

Kui Ühendkuningriik astub EList välja, lahkub ta ka EMP-st. Kui ta soovib jääda siseturule, võib ta otsustada ühineda uuesti EFTAga ja saada EFTA kaudu EMP liikmeks. Seda ei peeta siiski tõenäoliseks, kuna Ühendkuningriik peaks sellisel juhul heaks kiitma ELi õigusaktid, ELile tehtavad maksed ja Euroopa Liidu Kohtu jurisdiktsiooni.

C. EMP kohaldamisala

EMP läheb traditsioonilistest vabakaubanduslepingutest kaugemale, laiendades EFTA riikidele (välja arvatud Šveitsile) kõiki ELi siseturu õigusi ja kohustusi. EMP hõlmab nelja siseturu vabadust (kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine) ning nendega seotud poliitikat (konkurents, transport, energeetika ning majandus- ja rahanduskoostöö). Leping hõlmab nelja vabadusega otseselt seotud horisontaalpoliitikat: sotsiaalpoliitika (sealhulgas töötervishoid ja -ohutus, tööõigus ning meeste ja naiste võrdne kohtlemine); poliitikavaldkonnad, mis on seotud tarbijakaitse, keskkonna, statistika ja äriühinguõigusega, ning mitmesugused toetavad poliitikasuunad, näiteks teadusuuringute ja tehnoloogiaarendusega seotud poliitika, mille puhul ei tugineta ELi õigustikule või õiguslikult siduvatele aktidele, vaid mida rakendatakse koostöö raames.

D. EMP piirid

EMP lepingus ei ole ette nähtud siduvaid sätteid kõikidele siseturu sektoritele või muudele ELi aluslepingute kohastele poliitikavaldkondadele. Lepingusiduvad sätted ei puuduta eelkõige järgmist:

- ühine põllumajanduspoliitika ja ühine kalanduspoliitika (kuigi leping sisaldab sätteid põllumajandus- ja kalandustoodetega kauplemise kohta);
- tolliliit;
- ühine kaubanduspoliitika;
- ühine välis- ja julgeolekupoliitika;
- justiits- ja siseküsimuste valdkond (kuigi kõik EFTA riigid kuuluvad Schengeni alasse) ning
- majandus- ja rahaliit.

E. EMP institutsioonid ja mehhanismid

1. ELi õigusaktide lisamine EMP lepingusse

Uued ELi siseturgu käsitlevad tekstid vaatab läbi EMP ühiskomitee, kuhu kuuluvad ELi ja kolme EFTA/EMP riigi esindajad. Kord kuus kogunev ühiskomitee otsustab, millised õigusaktid ja üldisemalt millised ELi aktid (meetmed, programmid jne) EMP peaks üle võtma. Vormiliselt võetakse õigusaktid üle nii, et asjaomased aktid lisatakse EMP lepingu protokollide ja lisade loeteludesse. Sel moel on EMP lepingusse lisatud mitu tuhat õigusakti. Ühiskomiteele annab poliitilisi suuniseid EMP nõukogu, mis koosneb Euroopa Liidu Nõukogu esindajatest ning EFTA/EMP riikide välisministritest ja mis käib koos vähemalt kaks korda aastas.

2. Õigusaktide ülevõtmine

Kõik ELi õigusaktid, mis on lisatud EMP lepingule, tuleb EFTA/EMP riikide õigusesse üle võtta (kui see on siseriiklike õigusaktide kohaselt nõutav). Selleks võib olla vaja kas üksnes

valitsuse otsust või ka parlamendi heakskiitu. Ülevõtmine on formaalne menetlusetapp, kus akte on võimalik üksnes tehniliselt kohandada. Sätetes on täpsustatud, et EFTA riigid peaksid olema kaasatud ELi aktide ettevalmistamisse.

3. Järelevalve

Pärast siseturu valdkonna õigusaktide kohaldamisala laiendamist EFTA/EMP riikidele jälgivad ülevõtmist ja kohaldamist EFTA järelevalveamet ja EFTA kohus. EFTA järelevalveamet peab EMP riikides õigusaktide rakendamise kohta siseturu tulemustabelit.

4. Parlamentide roll

Nii Euroopa Parlament kui ka EFTA/EMP riikide parlamendid osalevad aktiivselt EMP lepingu järelevalves. Lepingu artikli 95 kohaselt on loodud EMP parlamentaarne ühiskomitee, mille kohtumised toimuvad kaks korda aastas. Euroopa Parlament ja EMP riikide parlamendid võõrustavad kordamööda kõnealust komiteed, mille esimeheks on aasta kaupa kord Euroopa Parlamendi, kord ühe EMP riigi parlamendi liige. Iga delegatsioon koosneb 12 liikmest. Šveitsi Liidukogu liikmed osalevad kohtumistel vaateajatena. EMP parlamentaarne ühiskomitee kontrollib kõiki EMP suhtes kohaldatavaid ELi õigusakte ning kõnealuse komitee liikmetel on õigus esitada EMP nõukogu ja EMP ühiskomitee esindajatele suulisi ja kirjalikke küsimusi ning avaldada oma arvamust raportites või resolutsioonides. Sama kord kehtib ka õigusaktide rakendamise kontrollimisel.

ŠVEITS

EFTA liikmena pidas Šveits läbirääkimisi EMP lepingu sõlmimiseks ja leping sõlmiti 2. mail 1992. aastal. Kohe pärast seda esitas Šveitsi valitsus 22. mail 1992. aastal ELiga ühinemise taotluse. Pärast 6. detsembril 1992. aastal toimunud rahvahääletust, kus rahvas hääletas EMPs osalemise vastu, peatas aga Šveitsi Liidunõukogu riigi püüdlused ELi ja EMP liikmeks saamiseks. Pärast seda on Šveits arendanud sidemeid ELiga kahepoolsete lepingute kaudu, et kindlustada majanduslik integreerumine ELiga. Kahepoolsed suhted muutusid 2014. aasta immigratsioonivastase algatuse järel oluliselt pingelisemaks, kuna selle tulemus seadis kahtluse alla kahepoolsete suhete aluseks olevad vaba liikumise ja ühtse turu põhimõtted. Šveitsi parlament võttis 16. detsembril 2016. aastal vastu 2014. aasta reformi tulemusi rakendava välismaalaste seaduse viisil, mis piiras reformi mõju, mis sillutas teed ELi ja Šveitsi suhete normaliseerimise alustamiseks. Seaduses eelistatakse Šveitsi kodanikke töölevõtmisel sellistes sektorites, kus on keskmisest kõrgem tööpuudus. EL pidas välismaalaste seaduse muudatusi sammuks õiges suunas ja leidis, et seda seadust saab nüüd rakendada viisil, mis ei piira ELi kodanike õigusi isikute vaba liikumise raames.

Pärast Šveitsi presidendi Doris Leuthardi ja Euroopa Komisjoni presidendi Jean-Claude Junckeri 6. aprillil 2017 Brüsselis toimunud kohtumist kujunes välja positiivne dünaamika ja jätkati tööd mitme arutlusel oleva küsimuse kallal. Ajakohastati mõned kahepoolsed lepingud, kaasa arvatud vastastikuse tunnustamise leping. Novembris 2017 sõlmisid EL ja Šveits uue kokkuleppe oma kasvuhoonegaaside heitkogustega kauplemise süsteemide sidumiseks, ning Šveits algatas sisemenetluse uue Šveitsi rahalise panuse loomiseks, et vähendada majanduslikku ja sotsiaalset ebavõrdsust mõnes liikmesriigis. 2017. aasta lõpus võttis Euroopa Komisjon vastu rakendusotsuse (EL) 2017/2441, millega tunnistatakse Šveitsi kauplemiskohade vastavust aktsiate kohustusliku kauplemiskoha nõudele, nagu on sätestatud 3. jaanuaril 2018 jõustunud uues finantsinstrumentide turgude direktiivis (MiFID II) ja uues finantsinstrumentide turgude määruses (MiFIR). Finantsilist ekvivalentsust lubati siiski kohaldada ainult aasta ja selle kasutamise pikendamise sõltub institutsioonilise kokkuleppe üle peetavatel läbirääkimistel tehtavatest edusammudest. Kuigi see otsus on mõnevõrra pingestanud ELi ja Šveitsi suhteid,

võis see anda ka kauaoodatud tõuke institutsioonilistele läbirääkimistele, mis said alguse juba 2014. aasta kevadel. EL ja Šveits on sõlminud üle 120 kahepoolse lepingu, sealhulgas 1972. aasta vabakaubandusleping ja kaks olulist kahepoolsete valdkondlike lepingute paketti, mis viisid nende allkirjastamisel suure osa Šveitsi seadustest vastavusse ELi õigusaktidega. Esimene valdkondlike lepingute pakett (kahepoolsed lepingud I) allkirjastati 1999. aastal ja see jõustus 2002. aastal. Need seitse lepingut hõlmavad vaba liikumise ja turgude vastastikuse avamise küsimusi^[1]. Teine valdkondlike lepingute pakett (kahepoolsed lepingud II) allkirjastati 2004. aastal ja see jõustus järk-järgult aastatel 2005–2009. Need lepingud on peamiselt seotud majanduskoostöö tihendamise ja koostöö laiendamise ja varjupaiga ja Schengeni piirides vaba liikumise küsimustes^[2].

Lepingutega tõhustati küll majandussuhteid, kuid nendega loodi ka keerukas ja kohati segane kohustuste võrgustik, mida ei ole kerge järgida. Kahepoolseid lepinguid ajakohastatakse korrapäraselt. Erinevalt EMP lepingust on Šveitsiga sõlmitud kahepoolsed lepingud oma olemuselt staatilised, kuna lepingute kohandamiseks muutuvate ELi õigusaktidega puuduvad asjakohased mehhanismid ning järelevalve- või tõhusad vaidluste lahendamise mehhanismid. Nende probleemide lahendamiseks alustati 22. mail 2014 ELi ja Šveitsi läbirääkimisi institutsioonilise raamlepingu sõlmimiseks. Läbirääkimiste eesmärk on lahendada probleemid, mis tulenevad siseturgu käsitleva ELi õigustiku pidevast muutmisest ja vaidluste lahendamise mehhanismi sisseviimisest kahepoolsete lepingute praegusesse võrgustikku. Institutsioonilise raamlepingu üle peetavad läbirääkimised on äärmiselt olulised, kuna Euroopa Liidu Nõukogu on otsustanud ilma nimetatud raamlepinguta Šveitsile enam mitte võimaldada juurdepääsu ühtsele turule uutes valdkondades (nt seoses elektriga) ning kuna eespool nimetatud MiFID II/MiFIR kohase finantsilise ekvivalentsuse kasutamise pikendamine sõltub läbirääkimistel tehtavatest edusammudest.

PÕHJAMÕÕTME POLIITIKA

EL osaleb aktiivselt arvukates poliitikameetmetes ja foorumitel, mis keskenduvad Euroopa kiiresti arenevatele põhjapiirkondadele ja Arktika piirkonnale kui tervikule, ning panustab eelkõige järgmisse.

- Põhjamõõde, mis on alates 2007. aastast olnud ELi, Venemaa, Norra ja Islandi ühine poliitika. See poliitika täiendab ELi-Venemaa dialoogi ning selle raames on loodud tulemuslikke valdkondlikke partnerlussuhteid koostööks Läänemere ja Barentsi mere piirkonnas. Põhjamõõtmel on oma parlamentaarne organ, põhjamõõtmelise parlamentaarne foorum, milles Euroopa Parlament on asutajaliige.
- Läänemeremaade Nõukogu (LMN), mille EL ja Läänemere ranniku riigid asutasid 1992. aastal pärast NSVLi lagunemist. Kõik LMNi liikmesriigid osalevad Läänemeremaade parlamentaarsel konverentsil (BSPC), mille liige on ka Euroopa Parlament.
- Barentsi mere piirkonna koostöö, mis hõlmab Soome, Norra ja Rootsi põhjapiirkondi ning Venemaa loodepiirkondi. Koostööd juhivad riigi tasandil madalama valitsemistasandi Barentsi piirkondlik nõukogu, riikidevaheline Barentsi Euroarktiline Nõukogu (mille liige on ka EL) ja parlamentaarne konverents (mille liige on ka Euroopa Parlament).

[1]Nendes seitsmes lepingus hõlmatakse isikute vaba liikumist, lennutransporti, maismaatransporti, põllumajandustoodetega kauplemist, tehnilisi kaubandustõkkeid, avalikku hanget ja teadusuuringute alast koostööd.

[2]Need lepingud hõlmavad Šveitsi osalust Schengeni ja Dublini lepingutes, hoiuste intresside maksustamist, töödeldud põllumajandustooted, statistikat ja pettusevastast võitlust käsitlevaid lepinguid, riigi osalemist ELi MEDIA programmis ja Euroopa Keskkonnaametis ning Šveitsi rahalist osalust uute ELi liikmesriikide majandusliku ja sotsiaalse sidususe toetamisel.

- Arktika polaaralade küsimused: ELi Arktika-poliitika aluseks on komisjoni ja Euroopa välisteenistuse teatised (2008, 2012 ja 2016), nõukogu järeldused (2009, 2014 ja 2016) ning Euroopa Parlamendi resolutsioonid (2011 ja 2014). Euroopa Parlamendi uus resolutsioon „ELi integreeritud Arktika-poliitika“ võeti vastu 16. märtsil 2017. Arktika Nõukogu andis 2013. aastal ELile õiguse nõukogu koosolekutel osaleda. Ta ei ole aga ikka veel teinud otsust ELi 2008. aasta taotluse kohta saada ametlik vaatlejastaatus. Euroopa Parlament on Arktika piirkonna parlamentaarse konverentsi liige;
- Euroopa Parlamendi osalemine Põhjamaade Nõukogu iga-aastastel istungjärgudel, kuhu teda korrapäraselt osalema kutsutakse. Lisaks sellele kohtuvad Euroopa Parlamendi ja Lääne-Põhjamaade Nõukogu (koosneb Fääri saarte, Gröönimaa ja Islandi parlamendiliikmetest) delegatsioonid üks kord aastas.

[Krzysztof Bartczak / Fernando Garcés de los Fayos](#)
10/2018